

**UCHWAŁA NR XLI/265/13
RADY MIEJSKIEJ W DUKLI**

z dnia 26 listopada 2013 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na terenie Gminy Dukla w latach 2014-2017

Na podstawie art. 18 ust.2 pkt 15 z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2013r. poz. 594 z późn. zm.) oraz art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. nr 180 poz. 1493 z późn. zm.)

Rada Miejska w Dukli uchwala:

§ 1. Uchwala Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na terenie Gminy Dukla w latach 2014-2017, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

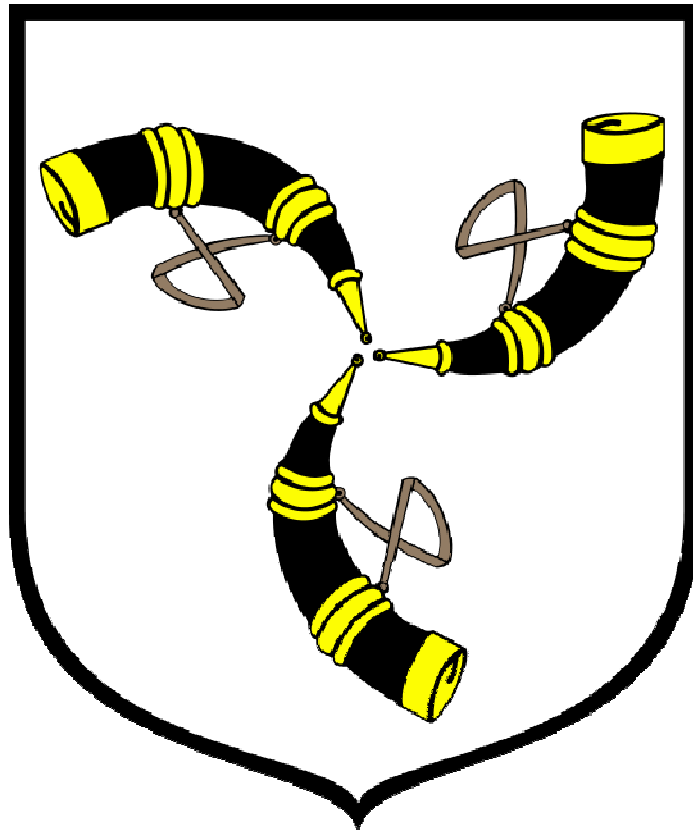
§ 2. Wykonanie uchwały powierza Burmistrzowi Dukli i Dyrektorowi Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Dukli.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia, z mocą obowiązującą od 1 stycznia 2014r.

Przewodniczący Rady

Andrzej Dziedzic

**Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy
w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie
na terenie Gminy Dukla w latach 2014-2017**

Listopad 2013

I WPROWADZENIE

Jednym z nadrzędnych i długofalowych celów polityki prorodzinnej państwa jest tworzenie warunków do pełnego rozwoju i prawidłowego funkcjonowania rodziny oraz zapobieganie występowaniu postaw i zachowań społecznych, grożących patologiami, w tym przemocą domową.

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie jest wyzwaniem dla każdego, kto z racji wykonywanej profesji, pełnionej funkcji czy osobistego bądź zawodowego zaangażowania podejmuje trud przeciwstawiania się ogromowi krzywd jakich doświadcza wiele rodzin w swoich domach. Podejmowanie działań w takich sytuacjach wymaga wiedzy i profesjonalnych umiejętności, tak aby skutecznie powstrzymać sprawców przemocy i nie przyczyniać się do pogarszania sytuacji ofiar.

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, (Dz. U. z 2005 r. Nr 180, poz.1493 ze zm.) znowelizowana ustawą z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie nakłada na gminy obowiązek tworzenia lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie, prowadzenia poradnictwa i interwencji w przypadku jej zaistnienia, w szczególności poprzez działania edukacyjne, zapewnienie osobom dotkniętym przemocą miejsc w ośrodkach wsparcia oraz tworzenie zespołów interdyscyplinarnych.

Konieczność podejmowania zdecydowanych działań zapobiegających przemocy w rodzinie wynika również z *Ustawy z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej* (Dz. U. z 2009r. Nr 175 poz. 1362 ze zm.) oraz *Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi* (Dz. U. z 2007 r. Nr 70, poz. 473 ze zm.).

Strategia rozwiązywania problemów społecznych Gminy Dukla na lata 2006-2013, przyjęta w dniu 30 grudnia 2005 r. Uchwałą Nr XLIV/267/05 Rady Miejskiej w Dukli przyjmuje jako jeden z celów strategicznych pomoc rodzinie w kryzysie i przeciwdziałanie przemocy w rodzinie , zahamowanie zjawiska alkoholizmu oraz budowa zintegrowanego systemu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień na terenie gminy. Jednym z kierunków działań do zrealizowania celów operacyjnych jest opracowanie i realizacja lokalnego programu przeciwdziałania przemocy domowej oraz prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy

w rodzinie, wypracowanie form współpracy z lokalnymi placówkami pomocowymi, instytucjami, które pomagają osobom uzależnionym i ich rodzinom.

Większość działań przedstawionych w Programie ma charakter długofalowy, a zatem ich realizacja rozciągnie się na lata. Podczas realizacji Programu zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie mogą ulec zmianie w miarę potrzeb, sytuacji społecznej, warunków życia rodzin itp. Wobec tego w kolejnych latach należy określać szczegółowe zadania dla wszystkich podmiotów, które będą realizowały Program.

Realizacja Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Dukla na lata 2014 -2017 ma wieloletnią perspektywę.

II CHARAKTERYSTYKA ZJAWISKA PRZEMOCY W RODZINIE

1. Definicja problemu przemocy

Zgodnie z ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, jako przemoc należy rozumieć :

„Jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób wymienionych w pkt 1 (członek rodziny - osoba najbliższa w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997r. - Kodeks karny, a także inna osoba wspólnie zamieszkująca lub gospodarująca), w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.”

Przemoc w rodzinie jest problemem trudnym do badania. Istnieje wiele mitów i stereotypów, które przyczyniają się do pogłębiania tego problemu. Panuje pogląd, że przemoc dotyczy tylko rodzin z tzw. marginesu społecznego i jest związana wyłącznie z alkoholem. Drugim problemem jest stereotyp, że w sprawy rodzinne nie można się wtrącać.

Badania dowodzą, że większość sprawców przestępstw popełnionych przy użyciu przemocy, jest pod wpływem środków odurzających (alkoholu i narkotyków). Także wielu sprawców przemocy domowej krzywdząc swoich najbliższych, znajduje się pod wpływem alkoholu. Osłabia on kontrolę własnych zachowań, zwiększa prawdopodobieństwo reagowania złością i gniewem na trudności i niepowodzenia życiowe, zaburza ocenę sytuacji i może powodować błędną interpretację zachowań innych osób. Uzależnienie od alkoholu nie zwalnia z odpowiedzialności za popełnione czyny, mimo że sprawcy często wykorzystują fakt bycia nietrzeźwym jako usprawiedliwienie swojego zachowania. Około 60 % pacjentów leczenia odwykowego przyznaje, że ma problemy związane z przemocą wobec najbliższych. Warto jednak podkreślić, że nadużywanie alkoholu nie jest ani koniecznym, ani wystarczającym warunkiem stosowania przemocy. Obecny stan badań wskazuje na to, że nie ma związku przyczynowo- skutkowego między przemocą a alkoholem, ale można mówić o współwystępowaniu tych zjawisk.

2.Przemoc domowa:

- 1) jest intencjonalna, tzn. jest zamierzonym działaniem człowieka lub zaniechaniem działania i ma na celu kontrolę nad ofiarą,
- 2) jest skutkiem nierównowagi sił pomiędzy sprawcą a ofiarą przemocy,
- 3) narusza prawa i dobra osobiste ofiary - sprawca wykorzystuje przewagę siły, narusza podstawowe prawa człowieka: prawo do nietykalności fizycznej, godności, szacunku,
- 4) powoduje cierpienie i ból - sprawca naraża zdrowie i życie ofiary na szkody osłabiając jej zdolność do samoobrony.

Rodzaje przemocy:

- 1) **przemoc fizyczna**, obejmująca działania bezpośrednie, które wyrządzają ból i cierpienie fizyczne,
- 2) **przemoc psychiczna**, która jest bezpośrednim działaniem krzywdzącym, wykorzystującym mechanizm procesów psychologicznych,
- 3) **przemoc seksualna**, działająca w obszarze zachowań seksualnych, naruszającą intymność pożycia,
- 4) **przemoc ekonomiczna**, dotycząca warunków materialnych, która opiera się na uzależnieniu ofiary od statusu materialnego sprawcy,
- 5) **zaniedbywanie** - niezaspokajanie podstawowych potrzeb fizycznych, medycznych i emocjonalnych osób zależnych, a także nie zapewnienie im podstawowych warunków bytowych.

Przemoc z czasem się nasila, za każdym razem jest coraz gorzej. Sprawca zwykle zaczyna od uszczypliwej uwagi, lekkiego popchnięcia, siarczystego przekleństwa by po jakimś czasie dopuścić się ciężkiego uszkodzenia ciała, wymyślnych psychicznych tortur, trwałego skaleczenia czy zabójstwa.

Charakterystyka ofiar przemocy:

- 1) niska samoocena,
- 2) wysoka zależność od partnerów,
- 3) izolacja społeczna,
- 4) poczucie winy, podporządkowanie się,
- 5) niepokój i depresja,
- 6) zniekształcone ambicje,
- 7) ambiwalentne poczucie lojalności,

- 8) nadużywanie alkoholu, narkotyków.

Charakterystyka sprawców przemocy :

- 1) niska samoocena i poczucie niedostosowania,
- 2) poczucie izolacji i braku wsparcia społecznego,
- 3) zaburzenia psychiczne takie jak lęk, depresja,
- 4) nadużywanie alkoholu, narkotyków,
- 5) słaba kontrola impulsów i zachowania antyspołeczne,
- 6) zaborczość, zazdrość i lęk przed odrzuceniem,
- 7) zrzucanie winy na innych, okazywanie agresji i przemocy w odpowiedzi na prowokację,
- 8) problemy społeczno-ekonomiczne tj. złe warunki mieszkaniowe, bezrobocie, trudności finansowe,
- 9) doświadczanie przemocy w dzieciństwie,
- 10) przeniesienie złości spowodowanej niezadowolaniem z pracy, stresem w pracy lub niekorzystnymi wydarzeniami życiowymi np. rozwód, śmierć bliskiej osoby.

Przemoc w rodzinie jest zjawiskiem, które - choć odwieczne – dopiero od kilkunastu lat istnieje w świadomości społecznej w naszym kraju i jest przedmiotem świadomych, skoordynowanych działań zaradczych.

Aby przerwać złą sytuację wokół pojedynczej ofiary i zmienić jej sytuację, oczywiście nie wystarczy wiedzieć, że w Polsce występuje przemoc w rodzinach i jest ona kwalifikowana jako przestępstwo. Nie wystarczy nawet motywacja do pomagania, potrzebne są konkretne umiejętności, emocje i przekonania osób pomagających. Aby osiągnąć zamierzony cel, niezbędne jest podejmowanie działań przez reprezentantów wielu służb, a co ważniejsze muszą oni działać razem.

III ZASOBY W ZAKRESIE PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE –ANALIZA SWOT

1. Zasoby instytucjonalne Gminy Dukla:

- 1) Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Dukli,
- 2) Komisariat Policji w Dukli,
- 3) Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Dukli,
- 4) placówki oświatowe,
- 5) placówki ochrony zdrowia,
- 6) organizacje pozarządowe i instytucje kościelne.

2. Adresaci Programu

- 1) osoby dotknięte przemocą domową w szczególności dzieci i młodzież, współmałżonkowie lub partnerzy życiowi, osoby starsze i niepełnosprawne,
- 2) osoby stosujące przemoc,
- 3) świadkowie przemocy domowej,
- 4) społeczność lokalna,
- 5) osoby i instytucje podejmujące działania na rzecz rodzin uwikłanych w przemoc domową, szczególnie członkowie ZI.

3. Analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi kompleksowe narzędzie pomocnicze pozwalające pogłębić ocenę otoczenia planowanego przedsięwzięcia, a także wewnętrznych aspektów warunkujących powodzenie.

Zastosowanie analizy SWOT pozwala na w miarę przejrzyste wyodrębnienie kluczowych czynników mających wpływ na rozwój sfery społecznej. W metodzie tej wskazuje się na czynniki wewnętrzne tj. silne i słabe strony oraz czynniki zewnętrzne tj. szanse i zagrożenia tkwiące w otoczeniu.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none">1. Dobrze przygotowana i stale doskonaląca umiejętności kadra instytucji działających na rzecz rodziny zagrożonych przemocą (świadomość problemu, ograniczeń oraz zaangażowanie w udzielanie pomocy)2. Dostęp do bezpłatnego poradnictwa psychologicznego,3. Działalność Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz grup roboczych do indywidualnych przypadków przemocy w rodzinie4. Realizowanie Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Dukła na lata 2006-2013 oraz innych programów m.in. dotyczących uzależnień oraz wspierania	<ol style="list-style-type: none">1. Mało rozwinięta sieć placówek udzielających długookresowego schronienia osobom doświadczającym przemocy w rodzinie.2. Brak mieszkań chronionych ograniczona dostępność dla sprawców przemocy do terapii grupowej w ramach programu korekcyjno-edukacyjnego3. Istniejące stereotypy wśród części społeczeństwa odnośnie przemocy w rodzinie, które utrudniają skuteczne wsparcie osób potrzebujących

<p>rodziny.</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Poparcie działań i współpraca z samorządem gminnym 6. Dotychczasowa współpraca służb i instytucji w ramach zespołów interdyscyplinarnych i grup interwencyjnych 7. Zwiększająca się ilość informacji dotyczących oferty pomocowej dla osób doświadczającej przemocy. 	
---	--

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none"> 1. Akceptacja społeczna dla działań instytucji związanych z przeciwdziałaniem przemocy 2. Funkcjonowanie Powiatowego Punktu Interwencji Kryzysowej przy PCPR w Krośnie 3. Zwiększenie dostępności i skuteczności programów terapeutycznych dla ofiar przemocy 4. Wzrost świadomości społecznej 5. Ustawowe uregulowania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Negatywne wzorce zachowań społecznych 2. Problemy związane z uzależnieniami w rodzinach 3. Brak wydolności wychowawczej rodzin, bezradność w sprawach opiekuńczo wychowawczych 4. Obojętność społeczna wobec przemocy w rodzinie, niechęć osób poszkodowanych do ujawniania przemocy 5. Poczucie bezkarności u osób stosujących przemoc. 6. Problemy mieszkaniowe uniemożliwiające skuteczne odizolowanie agresora 7. Wydłużony tryb postępowania karnego o znęcanie się nad rodziną, niskie kary w stosunku do rangi popełnionych czynów, nadużywanie zawieszania kar

IV SKALA ZJAWISKA PRZEMOCY W GMINIE DUKLA

Na terenie Gminy Dukla dane liczbowe dotyczące przemocy są gromadzone głównie w podmiotach. Są to: Policja, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej.

W związku z wejściem ustawy z dnia 10 czerwca 2010 roku o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U z 2010r. Nr 125 poz.842). Ustawa ta całkowicie zreorganizowała system przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W/w ustawą burmistrz został zobowiązany do powołania zespołu interdyscyplinarnego ds. przemocy w rodzinie. Zarządzeniem NR 62/2011z dnia 24 maja 2011r Burmistrz Dukli powołał Gminny Zespół ds. Przeciwdziałania Przemocy w Gminie Dukla w skład którego wchodzi przedstawiciele instytucji i organizacji zajmujących się problematyką przemocy. Działania w/w przedstawicieli opierają się na procedurze Niebieskiej Karty.

W Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Dukli funkcjonuje Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Gminie Dukla. W roku 2011 wszczęto 9 procedur Niebieskiej Karty, w 2012 roku 26 rodzin było objętych w/w procedurą, natomiast w okresie od 1 stycznia do 31 października 2013 roku zostało założonych 66 Niebieskich Kart. W związku z realizacją Programu zatrudniono psychologa, który udzielił 31 porad psychologicznych i terapeutycznych 2012 roku, a w roku 2013 do 31 października tych porad udzielono 33.

Jak wynika z powyższych danych zjawisko przemocy w rodzinie ma tendencję wzrostową, niektóre przypadki interwencji policji oraz wszczęcie procedury Niebieskiej Karty zostały zakwalifikowane jako jednorazowe zdarzenie, rozstrzygnięte przez zespół roboczy o braku zasadności podejmowania działań.

W porównaniu do danych przytoczonych w poprzednim rozdziale można założyć, że liczby te nie odzwierciedlają skali zjawiska przemocy w Gminie Dukla, liczącej 14.877 osób. Wiele osób ukrywa fakt występowania przemocy w swojej rodzinie, jak również sąsiedzi i znajomi rzadko zgłaszają taką sytuację do odpowiednich instytucji.

V ZAŁOŻENIA GMINNEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE ORAZ OCHRONY OFIAR PRZEMOCY W RODZINIE W GMINIE DUKLA

1. Najważniejsze jest bezpieczeństwo ofiary.
2. Za przemoc zawsze odpowiedzialny jest sprawca przemocy, bez względu na to, co zrobiła ofiara.
3. Nikt nie ma prawa stosować przemocy wobec drugiego człowieka.
4. Nie ma żadnego uzasadnienia ani usprawiedliwienia przemocy domowej.
5. Podstawowym zadaniem jest zatrzymanie przemocy, bez tego pomoc jest nieskuteczna.
6. Ofiara przemocy w rodzinie cierpi na skutek wielokrotnego urazu.
7. Zrozumiałe i dopuszczalne są wahania i niekonsekwencje w zachowaniu ofiary i decyzjach, jakie podejmuje, bowiem jest to jeden z objawów doznanego urazu.

VI CEL GŁÓWNY PROGRAMU

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie , zwiększanie dostępności i skuteczności pomocy dla rodzin , w których stosowana jest przemoc, ochrona ofiar przemocy oraz zmniejszanie rozmiaru przemocy w rodzinach

CELE SZCZEGÓŁOWE

1. Zmiana postaw społeczności lokalnej wobec przemocy w rodzinie poprzez edukację

Zadania :

- 1) rozpowszechnianie informacji na temat przemocy domowej poprzez artykuły w lokalnej prasie, ulotki, publikacje w internecie,
- 2) aktualizowanie bazy danych o instytucjach świadczących pomoc rodzinom uwikłanych w przemoc i oferowanych form wsparcia,
- 3) prowadzenie działalności informacyjno-konsultacyjnej skierowanej do społeczeństwa lokalnego, dzieci i młodzieży.

2. Ograniczanie rozmiarów zjawiska przemocy w rodzinie

Zadania:

- 1) prowadzenie monitoringu na terenie Gminy Dukła,
- 2) rozpowszechnianie procedury "Niebieskiej Karty" w środowisku,

- 3) prowadzenie interwencji kryzysowej w rodzinach poprzez wykorzystanie procedury „Niebieskiej karty”,
- 4) ścisła współpraca z policją, szkołami, instytucjami pozarządowymi oraz instytucjami zajmującymi się problemem przemocy w rodzinie,
- 5) poradnictwo psychologiczne i prawne.

3. Usprawnienie systemu interwencji i wsparcia rodziny

Zadania :

- 1) kontynuacja prac Zespołu Interdyscyplinarnego i Grup Roboczych,
- 2) podnoszenie wiedzy i kwalifikacji, doskonalenie nabytych umiejętności członków Zespołu Interdyscyplinarnego,
- 3) pomoc specjalistyczna prowadzona w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej, w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Krośnie oraz w Poradni Psychiatrycznej i Odwykowej w Krośnie poprzez dostosowanie świadczeń do istniejących potrzeb,
- 4) zapewnienie schronienia dla osób uwikłanych w przemoc,
- 5) analiza wniosków składanych do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych o leczenie odwykowe i wywiadów środowiskowych pod kątem informacji o przemocy domowej,
- 6) występowanie z wnioskami do Prokuratury o wszczęcie postępowania przygotowawczego w sprawie o znęcanie się nad rodziną,
- 7) występowanie do odpowiednich jednostek organizacyjnych i służb z wnioskami o podjęcie działań interwencyjnych lub prewencyjnych, w sprawach, gdzie ujawniono zagrożenie przemocą w rodzinie.

4. Prowadzenie poradnictwa dla ofiar przemocy w rodzinie oraz zwiększenie możliwości dostępności pomocy dla osób dotkniętych przemocą domową

Zadania :

- 1) zapewnienie dostępu do konsultacji specjalistycznej,
- 2) prowadzenie poradnictwa socjalnego,
- 3) kontynuacja funkcjonowania telefonu zaufania przeznaczonego dla osób potrzebujących pomocy w związku z przemocą 987,
- 4) prowadzenie konsultacji dla rodzin, rodziców, opiekunów dzieci, polegających na

- utrwalaniu właściwych postaw rodzicielskich wzmacniających więzi rodzinne,
- 5) ścisła współpraca z instytucjami, organizacjami posiadającymi bazę lokalową tj. między innymi hostele, schroniska, specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób uwikłanych w przemoc.

5. Podnoszenie wiedzy i kwalifikacji osób zajmujących się problemem przemocy na terenie Gminy Dukla:

- 1) podnoszenie wiedzy i kompetencji przedstawicieli Zespołu Interdyscyplinarnego,
- 2) systematyczne pogłębianie wiedzy na temat zjawiska przemocy w rodzinie oraz udzielania pomocy dla ofiar przemocy w rodzinie poprzez uczestniczenie w szkoleniach w zakresie przemocy, organizowanie, współfinansowanie szkoleń,
- 3) organizowanie na terenie placówek oświatowo-wychowawczych działań profilaktycznych minimalizujących zachowania agresywne wśród uczniów,
- 4) zwiększanie skuteczności udzielania pomocy poprzez wzajemną wymianę doświadczeń instytucji wspierających rodziny, w których występuje przemoc poprzez organizacje warsztatów, spotkań służb zajmujących się przemocą.

6. Współpraca z instytucjami, organizacjami pozarządowymi działającymi w środowisku lokalnym na rzecz zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie:

- 1) inicjonowanie powstawania stowarzyszeń i organizacji działających w obszarze przeciwdziałania przemocy, pozyskiwanie partnerów społecznych,
- 2) ścisła współpraca z kościołami, związkami wyznaniowymi, organizacjami pozarządowymi,
- 3) podejmowanie inicjatyw zmierzających do udziału podmiotów niepublicznych w realizację zadań z zakresu pomocy osobom i rodzinom uwikłanym w przemoc.

VII Ewaluacja programu

Program będzie ewaluowany poprzez systematyczną sprawozdawczość dokonywana w ramach wszystkich elementów systemu. Podstawowymi wskaźnikami służącymi do ewaluacji programu są: liczba wypełnionych Niebieskich Kart, ilość interwencji, udzielania porad i konsultacji psychologicznych związanych z przemocą.

VIII ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Głównym źródłem finansowania zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie będą środki gminy przeznaczone na działania wyszczególnione w programie. Dodatkowo, niektóre działania z zakresu przeciwdziałania przemocy będą realizowane w ramach Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.